

Machteloze planning

Nu de uitkomsten van het economisch proces te wensen overlaten, krijgt de discussie over de rol van de verschillende deelnemers aan dat proces een nieuwe impuls. Zo staat momenteel de rol van de overheid in het economische proces sterk ter discussie. Aan de ene kant staan de verdedigers van het vrije-marktmechanisme, met mensen als Friedman en in zijn voetspoor Reagan, die vinden dat de overheid zo min mogelijk moet interveniëren in de vrije markt, conform de leus van de vroegere president Lincoln dat: „the best government is the one that governs least”. Deze conservatieve stroming lijkt momenteel in de economie aan belang te winnen. Aan de andere kant staan degenen die van mening zijn dat de economische problemen juist moeten worden toegeschreven aan de gebrekkige werking van het vrije-marktmechanisme. Volgens hen zou er meer ordening en sturing moeten komen in de economie en zou de overheid meer greep moeten krijgen op de economische ontwikkeling.

Vooral in socialistische kringen doet deze mening opgeld. Dat is niets nieuws, want planning en sturing behoren nu eenmaal tot het socialistische erfgoed. Wel is opvallend dat de roep om centrale sturing door de overheid sterker is nu we door een ernstige economische terugslag worden getroffen. Ook in het ontwerp-verkiezingsprogramma *Weerwerk* van de PvdA wordt de draad van planning en sturing weer opgepakt. In de inleiding van het programma benadrukt het partijbestuur de noodzaak van een sturend beleid, b.v. als het gaat om het omzetten van inkomensoffers in werk. „In een stuurloze samenleving is dat onmogelijk. Met nieuwe sturingsinstrumenten kan het getij worden gekeerd”. De PvdA wil daarbij komen tot een z.g. Centraal Ontwikkelingsplan (COP), dat bindend zou moeten zijn voor de overheidssector en indicatief voor het bedrijfsleven. Door middel van het COP zouden productie en werkgelegenheid op elkaar moeten worden afgestemd. Voor de uitwerking van dat plan in afzonderlijke bedrijfstakken zouden sectororganen moeten worden opgericht. De PvdA grijpt daarmee terug op ideeën die reeds werden gepresenteerd in het *Socialisatie-rapport* in 1920 en in het *Plan van de Arbeid* in 1935.

Hoewel er redenen genoeg zijn waarom men zou wensen meer greep te hebben op de economische ontwikkeling, bestaat er nogal wat scepsis over de mogelijkheden van ordening in de economie. Om haar ideeën te toetsen belegde de PvdA vorige week een studieconferentie over de plannings- en sturingsgedachten zoals die in *Weerwerk* staan verwoord. Zo'n honderd ondernemers, vakbondsmensen, wetenschappers en journalisten — bij elkaar de befaamde „maatschappelijke doorsnede” vormend — waren uitgenodigd voor een discussie. Het was de bedoeling van de PvdA om voor een kritisch publiek uiteen te zetten wat de partij met haar ideeën over planning voor ogen staat, en daarnaast om kritiek te ontvangen. Welnu, die uitnodiging was niet aan dovemansoren gericht. Niet gehinderd door achterbannen of media werd er zeer openhartig over de PvdA-plannen gediscussieerd. De voorgestelde planning en sturing bleken bij de maatschappelijke doorsnede niet erg aangeslagen te zijn.

De ervaringen die tot dusver zijn opgedaan met pogingen om de economie in een meer gewenste richting te

sturen, zijn ook niet erg bemoedigend. Zo kwamen de traumatische ervaringen van de NEHEM met het voeren van een sectorstructuurbeleid op tripartite basis op de conferentie uitgebreid aan de orde. Ondernemers blijken het er niet over eens te kunnen worden welke bedrijven in een sector aan afslanken toe zijn en welke voldoende toekomstmogelijkheden hebben. Vakbondsbestuurders blijken geen of onvoldoende verantwoordelijkheid te willen aanvaarden voor het opzetten en uitvoeren van herstructureringsprojecten, waarbij aan werkgelegenheidsverlies niet te ontkomen valt. Ondanks alle goede bedoelingen blijkt ten slotte toch het eigen- of groepsbelang het structuurbeleid te doorkruisen.

„Dan moet de overheid het maar doen”, zo zou de voor-de-hand-liggende reactie kunnen zijn. Maar kan de overheid wel conflicterende belangen onder één noemer brengen en durft zij wel een keuze tussen die belangen te maken? Kan de overheid het zich permitteren een lange-termijnbeleid te voeren (essentieel als het gaat om economische ordening) en de constante druk van de electorale achterban te negeren? Dat kan niet, aldus de teneur op de conferentie, want het moet duidelijk zijn dat het overheidsbeleid niet louter gericht is op het nastreven van zoiets als het algemeen belang, maar de nadrukkelijke invloed ondergaat van allerlei groeperingen die het beleid zoveel mogelijk in hun eigen voordeel willen buigen. Parlement en regering kunnen daartegen op straffe van stemmenverlies onvoldoende tegenwicht bieden. Het eigenbelang dat het vrije marktmechanisme domineert, blijkt evenzo in het politieke-besluitvormingsproces van niet te onderschatten betekenis te zijn.

Heeft de overheid dus onvoldoende macht om orde op zaken te stellen, het ontbreekt haar daarnaast ook aan voldoende inzicht in het economisch proces. Voor het voeren van een sectorstructuurbeleid zou de overheid inzicht moeten hebben in de toekomstmogelijkheden van de diverse sectoren, ten einde op basis daarvan tot een optimale inrichting van de produktiestructuur te komen. De herstructurering bij Asselbergs, die een schoolvoorbeeld was van zo nauwgezet mogelijke planning door de NEHEM, illustreert hoe moeilijk dit is; het bedrijf is inmiddels zo goed als ter ziele.

Ten slotte zijn er ook nog praktische randvoorwaarden die de mogelijkheden tot planning door de overheid beperken. Zo legt b.v. De Nederlandsche Bank door haar monetaire beleid randvoorwaarden op aan het algemeen-economische beleid waartegen een minister van Financiën zich in de praktijk niet gemakkelijk zal kunnen verzetten. Evenzo stelt b.v. het lidmaatschap van de EG grenzen aan de mogelijkheden om de nationale economie een handje te helpen door middel van een concurrentiebeperkend beleid.

Daarmee zijn slechts enkele punten aangestipt die erop wijzen dat de mogelijkheden tot sturing en planning door de overheid zeer beperkt zijn. Het is mij niet bekend of de PvdA op basis van de ontvangen kritiek haar plannen nog zal bijstellen. In elk geval lijkt thans de macht van de overheid te worden overschat. De voorstellen van de PvdA komen neer op een pleidooi voor machteloze planning.

T. de Bruin